

הרב מנחם לוי

## הגלות - אונס שיש בו רצון פנימי

הגלות, שמשמעותה הרס השלטון העצמאי של עם ישראל בארצו, יש בה שני צדדים: מצד אחד יש בה הכרח ומצד שני רצון פנימי. ההכרח הוא לא רק עונש במובן של מידה כנגד מידה, אלא גם הכרח קיומי של הטהרות. זיכוד הרוח וכוחות הנפש על מנת לבנות עתיד מתוקן יותר במובן הלאומי.

"הרוח הלאומי יוכל לקבל טומאה. כמו רוח האדם הפרטי, הוא יוכל לשאוף שאיפות רעות ושפלות, אשר כפי רוב כוחו וגודלו, יגדלו הרבה יותר לרוע משאיפות רעות של אנשים רעים יחידים". (אורות ס"ג).

ישנה הקבלה בין אותו היחיד אשר, נפשו וכשרונותיו הושפלו ואשר מחשבות ליבו רק רע כל היום לבין חיי אומה שנזדהמו. וכפי שפעמים מוכרח האדם לשנות את תנאי חייו מן הקצה לקצה כדי להטיב את דרכיו. כן אומה המגיעה במהלך של דורות לשפל, שאין כדוגמתו, אין לה תיקון, אלא בביטול סדרי החיים החברתיים ושינוי מקומה הגאוגרפי.

רוח אלוהים חיים, הופעת השכינה בחיינו הגלויים והשפעתה על החיים המעשיים סרה מעלינו... חיי הציבור המקולקל עד היסוד מוכרחים היו להדכא". (שם ק"ח).

במקום שהמוסדות הלאומיים ישפיעו על היחיד בישראל לטובה, יחנכו אותו ויאפשרו לו למצות את נטיות החסד והאמת שבנפשו, הם פועלים להיפך: בעזרתם הוא מוצא עוד אמצעים להשפיל את אורחות חייו ולהרע לזולת. במצב שכזה מוכרח להופיע הניתוח האכזרי של ניתוק האומה מארצה. ניתוח, אשר כבמלאכת הרפואה, הינו גם רחמנות גדולה, שהרי על ידו יש אפשרות לאומה להמשיך ולהתקיים. אמנם קיום זה הינו מזערי לעומת העבר המפואר, אך הוא שמנתב את האומה חזרה אל יעודה המקורי:

על כן טהרה צריך הוא הרוח - טהרה ממקור הטהור של המעין האלהי"  
(שם ס"ג)

תנאי הגלות, הטלטלה והיסורים, יוצרים הטהרות זאת. בעזרתם מכנסת האומה את כוחותיה ומתעמקת בה השיבה אל מקור יצירתה העליון, אל האידאל האלוהי.

אך יש צד נוסף בהופעת המהלך הגלותי:

"אין הדבר כדאי ליעקב לעסוק בממלכה בעת שהיא צריכה להיות דמים מלאה, בעת שהיא תובעת כשרון של רשעה. בחלה נפשנו בחטאים האיזמים של הנהגת ממלכה בעת רעה. לכן עזבנו את הפוליטיקה העולמית מאונס שיש בו רצון פנימי - עד אשר תבוא עת מאושרה, כשיהיה אפשר לנהל ממלכה בלא רשעה וברבריות..." (שם י"ד).

האנושות במלאה את יעודה, היעוד של "לא תוהו בראה - לשבת יצרה" (ישעיה מח יח) מסגלת לעצמה לצורך שכלולה דרך מלאה שחיתויות ורציחות. וכפי שה"דת האלילית" היותה בעולם העתיק מסגרת חברתית, הנותנת לגיטימציה לכל התפרצות של יצרי לב האדם ומעלליו, כן ה"ממלכה" וסדריה הינה כלי בטוי לכל הזוהמה האנושית ופגמיה המוסריים. במצב שכזה נדרשת האומה הישראלית גם היא לאמץ לעצמה הנהגות פוליטיות דומות - באם רצונה לשמור על עצמאותה.

כאן מתעוררות מספר שאלות: א. מדוע לא מאמצת לעצמה האומה הישראלית את הדרך המקובלת בעולם, הדרך הברברית של השחיתות הממלכתית? ב. מדוע רוצה האומה בעזיבת הפוליטיקה העולמית ומזדהה בעומק תודעתה עם העול הנורא של הגלות? ג. לאיזה צורך הוקמה מלכות ישראל בעבר, בזמן דוד ושלמה, הרי גם אז היו התנאים ההיסטוריים דומים ודרך הנהגת הממלכה מלאה רשע ושחיתות?

"אנו קיבלנו רק את היסוד כפי ההכרח ליסד אומה..." (שם י"ד)

התכונה המיוחדת של כל אומה ותכונת היחידים, הקשורים בה, מתגבשת רק לאחר שעולה היא על במת העמים הפעילים בהיסטוריה. רק לאחר שאותה אומה מופיעה בגלוי ונקבעת זהותה המיוחדת בתודעת העמים, יכולה היא להמשיך בדרכה. היינו צריכים למצות את מהלך יציאת מצרים, מתן תורה וההתנחלות בארץ ולהגשימו בחיים היסטוריים ממשיים על ידי הקמת מלכות דוד ושלמה.

"אז, באותה תקופה הקצרה בכמותה וארוכה באיכותה, שאפה האידאה הלאומית רוח חיים מלאים כפי עצם טיבעה וסיפוקה הפנימי ותינק זיו הדרה מהרעיון האלוהי..." (שם ק"ו).

הלאומיות הישראלית הגשימה את עצמה באמונתה באלוהים. היא מצאה את חייה מלאים ושלמים על ידי שהקימה סדרי ממלכה עצמאית המותאמת לאמונתה זו. יתר על כן, גם:

"העושר הלאומי וחוסן כבודו הוסיף יפעה ואומץ אל הרעין האלוהי"  
(שם ק"ז).

נתברר באותה התקופה הקצרה, של מלכות דוד ושלמה, כמה עונג, כבוד ורוממות רוח יש במחשבה האלוהית, כפי שהיא מתגלת בישראל. ולא רק באותו הדור,

אלא גם בדורות, שבאו לאחריו, הושרש התוכן הישראלי המיוחד כתכונת נפש פנימית. רק מכוח הטבעת תכונת הנפש הזאת ביחידים והשרשתה לדורות יכלה ה"תעודה הישראלית" לצאת לדרכה ההיסטורית.

"אבל, רק הרוח הלאומי ביחוסו הכללי התרומם למידת גובהו בימים הטובים ההם של ההתעלות ההיסטורית... המוסר הפרטי עוד לא נזדכך לבוא לידי מידה זו של יחוס מקור חייו וקורן ישעו בתוכן ההופעה של הרעיון האלוהי". (שם ק"ו).

הפעולה האיכותית היתה פנימית מאד - בעומק נשמת היחידים ויצירת נפשם היסודית. בחיים הגלויים מלאי העוצמה והתנגשות הכוחות לא נוצרו התנאים להופעת התכונה הפנימית הזאת. מכיון שחיי היום יום לא נשתנו באופן מהותי. לא נשמרה תכונת האופי כראוי, הועם זיום של החיים באור האידאה האלוהית. נחלשה תחושת עוזם ועושרם. החיים בצל התרבויות הזרות נראו הרבה יותר מושכים ובעלי עוצמה, מאשר החיים על פי המוסר האלוהי בטהרתו.

"ממלכות האליל עם כל קסמי התרבות האלילית התנשאו ועררו את החושך בהתלהבות של אימוץ החיים התנערו התשוקות הגסות והמידות הרעות..." (שם ק"ז)

כך, במהלך של דורות של ירידה רוחנית, כשבחיים גודל האדישות לכל תוכן נשא ונאצל, טושטשה הזהות הישראלית המיוחדת. זונח ישראל טוב, אובד ממנו ערכו והעצמי והוא לא מכיר את יתרונו. זונה אחרי אלוהי נכר הארץ ועזב את דרך חייו המקוריים. נאבדת ממנו הידיעה של ערכו המיוחד. (עפ"י אדר היקר קל"ז).

מצב זה אליו מגיעה האומה הינו מורכב: מן הצד האחד, בפנימיות נפשם של יחידיה כבר זרחה הרוחניות במילואה. היא מילאה את נטיותיהם הלאומיות עוצמה ועונג. נתנה בהם ערגה לקירבת אלוהים ואף הרימה את בחירי האומה אל גילויי הנבואה. ההשפעה של האורה האלוהית הרחיבה את נפש היחידים וקבעה בהם את ההכשר לאידאלים נאצלים: מלכי ישראל, גם הרעים שבהם - מלכי חסד היו. (שם קל"ז)

אך מן הצד השני חדרו אל תוך האומה כל מיני השפעות נכריות מן התרבות האלילית הסובבת. השפעות אשר חדרו אל נבכי נפשם של היחידים. לכן מכיון שגם העסקנים הפוליטים, אלו העוסקים בצרכי האומה, גם הם הושפעו מתרבות עמי הנכר, נוצרה סתירה בין השאיפה האידאלית לבין עוצמת חיי המעשה. בין הנטייה הנפשית היסודית, לבין דרך הנהגת החברה. מן הצד האחד, לא יכלו אותם יחידים לאמץ לעצמם את דרכי הנהגה של שאר האומות, מכיון שאלו מלווים היו בשחיתות מוסרית. תכונת נפשם האצילית דחתה לאומיות מסוג זה. אך מן הצד השני, גם אל הלאומיות הישראלית, זו היונקת את דרכה מן התוכן האלוהי - גם אל גובה רוחני שכזה עדיין לא הסתגלו:

אבותינו אלו אשר דוקא בימי העזו והגבורה הפוליטית (תקופת מלכי

יהודה וישראל) עזבו את צור ישעם והלכו אחרי ההבל ויהבלו... נתעלם מהם ערכה הפנימי של כללות האומה... ניטל מהם זיו החיים האידיאלי המחיה את האומה ואוזרה בגבורה... מתוך כך נתעלמה מהם גם המטרה המוסרית הגבוהה הנמצאת בתוככי מצבם ובתוככי השאיפה הלאומית הפשוטה של רוממות קרנם של ישראל בעולם". (שם קל"ז)

הפגמים המוסריים יצרו חוסר יכולת לבטא את הנטיה הרוחנית הגבוהה בעשייה לאומית. מושג הלאומיות נראה כה שפל ביחס לנטיית הרוחניות של היחידים עד שבחרו שלא להתעסק "בלמידת מלחמה ולא בכיבוש הארצות" (רמב"ם אגרות תימן) סתירה נוראה זו, שהדהדה בנפשם, הלכה ונתעמקה, הלכה ונתבססה במשך הדורות עד שנהיתה לרצון הפנימי של כלל האומה. הרצון לוותר על אמצעי זה ששמו "מלכות ישראל". זאת למרות הידיעה, שצעד זה כרוך ביציאה מפעילות על במת ההסיטוריה העולמית והידיעה של הסבל הכרוך ביציאה לגלות. זהו אם כן, הצד השני של יציאת ישראל לגלות. הצד הראשון כבר הזכרנו לעיל היה האונס האלוהי, אותו ניתוח אכזרי שתפקידו לנקות ולזכך את רוח האומה מהזוהמה שחדרה בקירבה.